

ตอนที่ ๓

พื้นฐานวัฒนธรรมไทยด้านเศรษฐกิจ

ประวัติศาสตร์ บุญประเสริฐ

ตามบัญชีทั้งหมด

บทที่ 1

การประกันอาชีพของชาวไทยในสมัยสุโขทัย

เรื่องราวเกี่ยวกับพื้นฐานวัฒนธรรมของคนไทยในด้านเศรษฐกิจที่จะกล่าวต่อไปนี้ เป็นการศึกษาการประกันอาชีพของชาวไทยในสมัยต่าง ๆ นั่นเอง สำหรับในบทนี้ ก่อน ที่จะกล่าวถึงการประกันอาชีพของชาวสุโขทัยโดยตรง ขอกล่าวสภาพการปกครองและ สังคมของชาวสุโขทัยพอสั้งเขบ

อาณาจักรสุโขทัยมีผู้ปกครองที่มีความใกล้ชิดกับราชภูมิมาก ปกครองราชภูมิเมือง บิดาปกครองบุตร ผู้ปกครองในสมัยนั้นคือบัดทูกซึ่งแบ่งเป็นราชภูมิและบ้านสุโขทัย แห่งราชภูมิสามารถเข้าร่วมเรียนความทุกข์ต่อผู้ปกครองได้อย่างใกล้ชิด หน้าที่อันสำคัญอีก ประการหนึ่งของผู้ปกครองคือ ต้องสนับสนุนบำรุงประชาชนให้อยู่ดีกินดี ด้วยเหตุที่ผู้ปกครอง ยึดคุณธรรมที่เรียกว่าทศพิธธรรม ราชจรรยาնุวัติ และจักรพรรดิวัตติในพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้ช่วยยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของราชภูมิให้ดีขึ้นอย่างมั่นคง

เมื่อพิจารณาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีทั้งหลายที่ยังคงอยู่ อาจลงความเห็นว่า ราชภูมิของสุโขทัยคงมีจำนวนไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับอาณาจักร ของคนไทยอื่น ๆ ซึ่งเจริญอยู่ในสมัยเดียวกัน ลักษณะทางสังคมของชาวสุโขทัยแบ่งได้เป็น 4 ชั้นชั้น ได้แก่ พวกลูกเจ้าลูกขุน จัดเป็นชนชั้นสูงในสังคม มีบทบาทในการปกครองอาณาจักร รองลงมาจะเป็นชนชั้นผู้ห้อย ซึ่งทำหน้าที่คล้ายสื่อสารกลางติดต่อระหว่างเจ้านายชั้นสูง กับประชาชน อีกกลุ่มคือสามัญชนส่วนใหญ่ และกลุ่มที่อยู่ในระดับที่ต่ำที่สุดในสังคมคือ ชั้น สำหรับสามัญชน หรือไพรี ถือเป็นชนกลุ่มใหญ่ของสังคม และเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจของชาวสุโขทัยก็เป็นเรื่องของการประกันอาชีพของคนกลุ่มนี้เป็นส่วนมาก

จากหลักฐานต่าง ๆ อาจประมวลได้ว่า ชาวไทยในสมัยสุโขทัยประกันอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ จับสัตว์น้ำ เลี้ยงสัตว์ ผสมพันธุ์สัตว์ ชุดแรก ทำการค้า และทำงานเป็นช่างฝีมือ

1.1 การทำนา การทำสวน และการทำไร่

หลักฐานเกี่ยวกับการเพาะปลูก ซึ่งได้แก่อารชีพทำนา ทำสวน และทำไร่ของชาวไทย สมัยสุโขทัย มีปรากฏตามภายนอกอย่างเดียว กัน เช่น ตอนหนึ่งว่า “ในน้ำมีปลา ในน้ำมีข้าว”¹ อีกตอนหนึ่งว่า “เบื้องตะวันออก...มีรีเมีนา...มีถินฐาน...”² อีกแห่งหนึ่งกล่าวถึงเรื่องการทำ ประปันกับพืชสวนพืชไร่ไว้ว่า “เบื้องดินนอน* มีป่ามากกลาง** มีรีเมีนา มีถินฐาน มีบ้านใหญ่

* หมายถึงทิศเหนือ

** จากการสืบค้นเรื่องภาษาลาบงของ นายพิทูร์ มลิวัลย์ และคณะ ได้ความว่าเป็นพันธุ์เดียวกับ มะพร้าว แต่เปลือกหนา กะลาบาง สำหรับลูกอ่อนยังไม่มีเชื้อ น้ำไม่หวาน แต่กะลาอ่อนมีส่วนหวาน มีเปลือกชั้นในประร่า มีส่วนหวานมันเป็นพิเศษ

บ้านเล็ก³ และอีกแห่งหนึ่งกล่าวถึงสวนผลไม้ด้านลำพังว่า

...สร้างป่ามากป่าพลูทั่วเมือง

งนี่ทุกแห่ง ป่าพร้าวภัยหลาย ในเมืองนี้ ป่าลา

ภัยหลายในเมืองนี้ หมากม่วงภัยหลายในเมืองนี้

หมากขามภัย ในเมืองนี้⁴

จากหลักฐานดังกล่าว ก็อาจกล่าวได้ว่า ชาวสูไห์ทำมาหากันด้วยการทำนา ทำสวน และทำไร่กันอย่างกว้างขวาง และยังชี้ให้เห็นว่า บริเวณที่ทำนานั้นมีการปลูกพืชผล บางประเภทไปด้วย สำหรับการปลูกพืชผล มีหลักฐานได้กล่าวไว้วัดเจนว่า ปลูกกันหลายแห่ง ทั่วเมืองกันที่เดียว อาจแสดงว่าชาวสูไห์นิยมทำสวนผลไม้กันมาก ไม่ว่าจะเป็นสวนมะพร้าว สวนหมากลาง สวนมะม่วง หรือสวนมะขามก็ตาม แต่ดูเหมือนว่าหมากลาง จะปลูกกันมากแบบทิศเหนือของเมืองสูไห์

ข้อความในศิลาจารึกที่กล่าวว่า “ป่ามากป่าพลูทั่วเมืองทุกแห่ง” นี้ หากจะพิจารณา กันตามพยัญชนะตรงไปตรงมา ก็น่าจะมีความหมายว่า ชาวสูไห์คงจะนิยมรับประทาน มากกรับประทานพลูกันทั่วบ้านทั่วเมือง (ซึ่งได้มีหลักฐานแน่ชัด การรับประทานมาก พลูของชาวไทยในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์) จึงได้ปลูกทั่วมากทั้งพลูกันจนงอกงาม เป็นป่าเป็นคงและทั่วเมืองสูไห์

อนึ่งในเรื่องนี้ หลวงวิจิตรวาทการได้วินิจฉัยว่า การสร้างป่ามากป่าพลูนั้นหมายถึง การเพาะปลูกพุกชนิดที่ใช้หั้งกินผลและกินใบ พุกชนิดที่กินผลในศิลาจารึกขึ้นด้วยคำว่า “หมาก” หมายถึง “มะ” ในปัจจุบันนั้นเอง ส่วนพืชอีกประเภทหนึ่ง เป็นประเภท กินใบ ได้แก่ ผักกาด ผักบุ้ง ผักชี สะระแหน่ ใบกระเพรา ใบแมงลัก และอื่น ๆ ที่นิยมปลูก ในสวนครัว ตลอดจนพริก มะเขือ พืชเหล่านี้จัดอยู่ในจำพวกพลู⁵

ประเด็นที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพการเพาะปลูกของชาวสูไห์ คือพื้นที่เพาะปลูก นักการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีให้ความเห็นว่า พื้นที่เพาะปลูก มีจำกัด ทั้งนี้เพราะในสมัยนั้น ลำน้ำยامและลำน้ำ่นานมีน้ำจำนวนมาก ไหลมาจากภูเขา ทางภาคเหนือในฤดูน้ำ น้ำจะไหลแรง และท่วมเอ่อเป็นบริเวณกว้าง ที่เป็นเช่นนี้ เพราะ การระบายน้ำลงลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้นั้นไฟล์ไม่ทัน ฉะนั้นบริเวณดังต่อไปนี้ควรริบ จนถึงตอนได้ของสูไห์จึงเป็นหนองบึงเป็นอันมาก และในบริเวณสองข้างของแม่น้ำในเขต สูไห์จะปรากฏเป็นที่ลุ่มเสียส่วนมาก ยกเว้นบริเวณที่ลาดเชิงเขาลงมา⁶

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น จึงสันนิษฐานว่า เขตที่ทำการเพาะปลูกได้ของสูไห์คง จะได้แก่ ริมลำน้ำซึ่งเป็นสาขาใหญ่ลงสู่แม่น้ำยام คือแบบพราวนกระด่าย อีกแห่งหนึ่งคงจะ เป็นร่อง ๆ เมืองสูไห์ เนพะบริเวณสองข้างของลำน้ำสายเล็ก ๆ ที่ไหลมาจากภูเขา ทางทิศตะวันตกลงไปสู่แม่น้ำยام ซึ่งก็ตรงกับข้อความในศิลาจารึกที่ว่า ไรนานน้อยในเขต ที่มีการตั้งถิ่นฐาน คือเขตชุมชนนั้น⁷

เมื่อมีอุปสรรคข้อขัดข้องดังกล่าวแล้ว ผู้ปกครองซึ่งมีคุณสมบัติของความเป็นธรรมราชฯ ได้ดำเนินการทะนุบำรุงราชภูมิในการเพาะปลูก ทั้งทางตรงและทางอ้อมพยายามประการด้วยกัน ได้แก่ การช่วยเหลือทางด้านการชลประทาน และการให้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน

ในด้านการชลประทาน ผู้ปกครองเห็นข้อบกพร่องของสภาพภูมิประเทศ จึงขวนขวยแก้ไข ด้วยการสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำ ที่เรียกว่า สรีดังก์ ชุดสระที่เรียกว่าตระพังและสร้างเหมืองฝาย ช่วยเหลือชาวสูข์ทัย ซึ่งมีหลักฐานรับรองดังนี้คือ ในศิลาจารึกหลักที่ 1 กล่าวว่า “เบื้องหัวนอน*เมืองสูข์ทัยนี้ มีกุฎีพิหารปูครุอยู่ มีสรีดังก์ มีป่าพร้าวป่าลาง...”⁸ สรีดังก์ เป็นทำบนสำหรับเก็บกักน้ำไว้ภายในทุบเขา เป็นทำบนดินกันระหว่างเขากว่าอ้ายกับเขาพระบาทใหญ่ ด้านหน้าทำบนปูด้วยหินตลอด มีฝายน้ำล้นและท่อระบายน้ำอยู่ที่ศีริทำบน⁹ ส่วนตระพังนั้น มีกล่าวไว้ว่า “กลางเมืองสูข์ทัยนี้ มีน้ำตระพังโพย สีใสกินดี (ดูดง) กินน้ำโงงเมื่อแล้ง”¹⁰ ตระพังแปลว่า บ่อน้ำ หรือสารน้ำ ในเมืองสูข์ทัยมีตระพังอยู่สามแห่ง คือ ตระพังทอง อยู่ทางด้านตะวันออก ตระพังเงิน อยู่ด้านตะวันตก ตระพังสองอยู่ด้านเหนือ มีวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลาง น้ำในตระพังใช้บริโภค เพราะมีน้ำใสสะอาด มีรสจีดสนิท ไม่กร่อย ไม่เปรี้ยวไม่เค็ม¹¹ การที่ Jarvis ว่า “กินดี” นั้น นอกจากใช้ดื่มแล้วน่าจะหมายถึง การนำไปใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกด้วย มีลักษณะของชาวสูข์ทัยก็คงไม่อาจสร้างป่ามากป่าพุด ทั่วเมืองทุกแห่ง

ส่วนหลักฐานที่เกี่ยวกับเหมืองฝาย มีปรากฏอยู่ 2 แห่ง คือ จากร่องของสูข์ทัย หลักที่ 13 เป็นจารึกบนฐานพระอิศวรรษ เมืองกำแพงเพชร Jarvis ไว้เมื่อประมาณ พ.ศ. 2053 ข้อความบางส่วนกล่าวถึงการพบท่อระบายน้ำ เพื่อนำน้ำเข้ามา ท่อระบายน้ำนั้นมีชื่อว่า “ห่อปูพระญาร่วง”¹² สันนิษฐานว่า ท่อระบายน้ำหรือคูส่งน้ำเข้ามานี้คงสร้างไว้มีครั้ง สูข์ทัยยังรุ่งเรืองอยู่ พระญาร่วงในที่นี้อาจหมายถึง พ่อขุนรามคำแหงก็เป็นได้ (ในหนังสือ พงคาวดารโยนก เรียกพ่อขุนรามคำแหงว่าพระยาร่วง) หลักฐานอีกแห่งหนึ่งคือ ข้อความในศิลาจารึกครชุมมีว่า “เหมืองแปลงฝายรูปร้า...”¹³ ซึ่งก็ได้ระบุคำว่า ฝากไว้อย่างชัดเจน ดีแล้ว แสดงว่าผู้ปกครองพยายามช่วยเหลือราชภูมิสูข์ทัยเท่าที่พระองค์จะทำได้ในยุคหนึ่n

ถึงกระนั้นก็ตาม ผลิตผลที่ได้จากการทำนา ทำสวน และทำไร่ โดยเฉพาะผลิตผลที่สำคัญที่สุดคือข้าวันนั้น คงจะกระทำการกันได้ในปริมาณที่พอกินพอใช้ในอาณาจักรเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะเนื่อที่ทำการเพาะปลูกมีจำกัด กำลังคนก็มีจำกัด และงานชลประทานก็ต้องมีอ่อนจะทำในปริมาณจำกัด เช่นกัน ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้ในบางครั้งบางคราว เกิดขาดแคลนข้าว ขึ้นในสูข์ทัย ถึงกับมีการสั่งห้ามขายจากอยุธยา ซึ่งมีหลักฐานปรากฏอยู่ในเอกสารของจีน และเอกสารของไทยเองว่า บางครั้งอาณาจักรสูข์ทัยผลิตข้าวได้ไม่พอเพียง ต้องขอซื้อจากอยุธยา¹⁴

* หมายถึงศีริเต้

ส่วนการส่งเสริมราชภาระในเรื่องการเพาะปลูกนั้น ได้แก่การที่ผู้ปกครองพยายามชักจูงให้ราษฎรหันรังถางพง สร้างไร่นาและสวนขึ้น และให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นเป็นการตอบแทนดังปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 3 (เจริญนครชุม) ว่า

ปลูกมากพืชทางมาลงทุกแห่ง...(ชำรุด)...
เป็นป่าเป็นดงให้แห้งให้ถาง...(ชำรุด) ไพร่ฟ้า
ข้าไกขี้เรือใบค้าซึ้งม้าไปขาย...(ชำรุด) พ่อตาย
ให้ไว้แก่ลูก พี่ตายให้ไว้แก่น้อง¹⁵

และหลักฐานในศิลาจารึกหลักที่ 1 มีข้อความว่า

...สร้างป่ามากป้าพลูทั่วเมือง
งน้ำทุกแห่ง ป้าพร้าว ก็หลายในเมืองนี้
ป้ากลาง ก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วง ก็
หลายในเมืองนี้ หมากขาม ก็หลายใน
เมืองนี้ ครอสร้างได้ไว้แก่มัน¹⁶

การที่ผู้ปกครองให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ตนเองมีความวิริยะอุตสาหะ หักรังถางพง เพื่อสร้างเป็นไร่เป็นนาเป็นสวน แม้นิดเดียวไปบุตรก็ยังมีสิทธิ์ได้รับต่อหรือแม้พี่ชายตาย น้องก็ได้รับต่อมา เท่ากับว่าราชภารชาวดูโซขัยมีสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ปลูกสร้างนั้นอย่าง สมบูรณ์ ครอปลูกสร้างสิ่งใดไว้ ก็ได้สิทธิครอบครองเป็นเจ้าของสิ่งนั้น การที่มีข้อความใน จารึกดังกล่าวข้างต้นนี้ เท่ากับเป็นการค้ำประกันสิทธิของราชภาร และราชภารเองก็มีความ อนุญาต และปล่อยด้วยที่จะขวนขวยทำมาหากินตามความสามารถของตนต่อไป

1.2 การจับสัตว์น้ำ การเลี้ยงสัตว์ และผสมพันธุ์สัตว์

อาชีพประการต่อไปที่ชาวสูงขัยประพฤติปฏิบัติ คือ การจับสัตว์น้ำ จารึกหลักที่ 1 ที่กล่าวถึงในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ยอมแสดงให้เห็นว่า ชาวสูงขัยคงจะดำรงชีวิตด้วยการ จับปลามาใช้บริโภคกัน แหล่งจับปลาที่น้ำจืดของสูงขัยคงมีอยู่เพร่หอยลายโดยทั่วไป ทั้งใน แม่น้ำลำคลอง หนองและบึง แต่ในบริเวณที่มีปลาอุดมสมบูรณ์ที่สุด คงได้แก่ในแม่น้ำยม ตอนไกลแลงหลวง เพราะในบริเวณดังกล่าวนี้ ยังปรากฏว่ามีราชภารจากเมืองต่าง ๆ พากัน มาจับปลากันมากมายจนถึงปัจจุบัน ส่วนการจับปลาทะเลนน คงจะจับกันแต่เพียงริมฝั่ง ทะเลในอ่าวไทย เพราะในสมัยสูงขัยไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีเรือใหญ่ที่ใช้เป็นพาหนะในการ ออกริบจับปลาในทะเล ทั้งเครื่องมือจับปลาที่ลึกในสมัยนั้นก็ยังคงไม่มีใช้¹⁷

อาชีพประการต่อไปคือ การเลี้ยงสัตว์และผสมพันธุ์สัตว์ อาชีพดังกล่าวนี้คงจะเป็น ที่นิยมกันมาก เพราะมีหลักฐานระบุเกี่ยวกับสัตว์ประเภทต่าง ๆ มากมายหลายแห่ง สัตว์ ที่เลี้ยงและจับมาเลี้ยง ได้แก่ ช้าง ม้า วัว แพะ หมู หมา เป็ด ไก่ ฯลฯ สัตว์เหล่านี้เลี้ยงไว้ใช้งาน ซึ่งการใช้งานนั้นในสมัยนั้นคงจะนิยมใช้ม้า และวัวเป็นพาหนะขนสินค้าไปขายตามเมือง ต่าง ๆ ที่อยู่ในภาคเหนือ ที่เรียกว่า ม้าต่างวัวต่าง ซึ่งเป็นรูปแบบของการค้าที่ได้ปฏิบัติ

กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ และยังนำไปขายด้วย ดังข้อความในศิลาจารึกที่ว่า “...เพื่อนจูงวัวไปค้า ชีม้าไปขาย”¹⁸ และในจารึกหลักที่ 2 (จารึกวัดศรีชุม) ซึ่งกล่าวถึงสัตว์ประเภทที่ใช้เป็นอาหารที่ราชภรনำไปขายที่ตลาด มีข้อความว่า

...ลางแห่งเทศตลาดชื่อสัตว์ทั้งหลายโน(รด)

อันเป็นดัน(ว่า) คนอีกแพะแผลหมู

หมา เป็ด ไก่ ห้วย่าน นก หก ปลา เนื้อ

ผุ้งสัตว์ทั้งหลาย...¹⁹

ชาวสูไห์ไม่เพียงแต่จับสัตว์มาเลี้ยงเท่านั้น สันนิษฐานว่า คงรู้จักผสมพันธุ์สัตว์ด้วย เช่น การผสมพันธุ์ม้า และวัว มิฉะนั้นคงไม่สามารถนำม้าและวัวมาใช้งานได้ในปริมาณมาก นอกจากผสมพันธุ์สัตว์ไว้ใช้งานแล้ว ก็ยังผสมไว้ขายด้วย ส่วนซ้างนั้นมีอยู่ทั่วไปทั่วภาคเหนือของประเทศไทย และมีเป็นจำนวนมากในสูไห์ด้วย เพราะมีหลักฐานในศิลาจารึกสูไห์ที่ว่า “เมืองกวังซ้างหลาย”²⁰ ซึ่งแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของซ้าง ถ้าต้องการซ้างมาใช้งาน ก็สามารถจับมาได้โดยเสรี โดยไม่ต้องเสียภาษีอากร หรืออาจจับมาขายก็ได้ โดยทางรัฐมิได้มีการหงห้าม สำหรับการค้าซ้างนี้คงจะเป็นการค้าที่ใหญ่โต เมืองสำคัญที่คุณกิจกรรมการค้าซ้างคือ เมืองวรด ซึ่งอยู่ตรงทำเลที่ “คุณลงแสนหังมาฝากروم” ตามจารึกหลักที่ 2²¹ การส่งซ้างไปขายนั้น จะส่งไปขายเมืองใดนั้นยังไม่พบหลักฐาน แต่ถ้าจะส่งไปขายคนส่งไปยังเมืองตอนใต้ของสูไห์ เช่น เมืองอยุธยา เมืองสุพรรณภูมิ และเมืองทางชายทะเลตะวันออก ซึ่งเป็นเมืองที่ไม่มีซ้างป้าอาศัยอยู่ สำหรับม้าก็คงส่งไปขายยังหัวเมืองทางทิศใต้ของสูไห์เหมือนกัน เพราะアナจักรทางเหนือคือ lananam มีม้าชันดีจากเมืองเชียงตุงใช้อยู่แล้ว แต่วัวเป็นสัตว์ที่จำหน่ายได้ดีในอาณาจักร lananam เพาะเป็นเมืองดอน จึงมีนิยมใช้ความสำคัญในการค้าและเที่ยมเงินนิยมใช้วัวแทน และยังคงนิยมกระทำจนถึงปัจจุบัน พวกละว้าที่มีภูมิลักษณะอยู่ในอาณาจักร lananam ไทย เป็นคนกลางลงมาหาซื้อวัวทางใต้ คือในเขตแคว้นสูไห์ นำเข้าไปขายยัง lananam ไทยอยู่เป็นประจำ ครั้นเมื่อกรุงสูไห์เป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยาแล้ว ต่อมาใน พ.ศ. 2053 จึงประกาศห้ามขายวัวให้แก่พวกละวัว²²

1.3 การหาแร่และบุดแร่

อาชีพอีกประการหนึ่งของชาวสูไห์คือการหาแร่ขุ่นแร่ หันนี้พระได้พบแหล่งแร่ธาตุหลายแห่งในอาณาจักร แร่ที่มีความสำคัญและจำเป็นที่ต้องใช้งานในอาณาจักร ได้แก่ แร่เหล็ก เป็นแร่ที่สำคัญ เพราะสามารถทำเป็นอาวุธและเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน แหล่งแร่เหล็กของสูไห์อยู่ในเทือกเขาหลวงตระหง่านหัวเข้าแก้วในเขตอำเภอพวนกระดาย จังหวัดกำแพงเพชรปัจจุบัน แหล่งแร่เหล็กตั้งกล่าวนี้เรียกกันว่าไปว่า บ่อกำแพงแก้ว นอกจากนี้ยังมีแหล่งแร่เหล็กที่บ้านน้ำพี้ อำเภอตรoton จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่เรียกว่า บ่อพระแสง เหล็กบ่อนี้เป็นเหล็กกล้าและเนียนยว เป็นที่รู้จักกันดีในสมัยโบราณ จากแหล่งแร่เหล็กขนาดใหญ่ตั้งกล่าวห้วยสองแห่งนั้น จะเห็นได้ว่ามีพื้นที่ใช้งานใน

อาณาจักรสุโขทัยทั้งหมด และคงทำเป็นสินค้าอุตสาหกรรมให้แก่อาณาจักรไกลัเดียง เช่น อาณาจักรอยุธยาด้วยก็ได้²³

แล้วกองคำ ในอาณาจักรสุโขทัย พบแหล่งแร่ที่บริเวณลำห้วยแม่ป่าอย ห้วยหมวดและห้วยพาที ตำบลแม่สรวย อำเภอวังชี้น จังหวัดแพร่ แหล่งแร่ทองคำน้อยห่างจากเมืองศรีสัชนาลัยไปเพียง 25 กิโลเมตร แหล่งซื้อขายแร่ทองคำในสมัยโบราณคือ เมืองเชียงแสน เป็นศูนย์กลางที่พ่อค้านำห้องคำจากเมืองทางเหนือนำเข้ามาไป คือนับตั้งแต่ทางตอนใต้ของแคว้นยุนนานของจีนทางภาคเหนือของประเทศไทย นำมาซื้อขายกันในเมืองนี้ สุโขทัย แม้ว่าจะมีทองคำเพียงเล็กน้อย อาจไม่สามารถใช้ให้พอเพียงแก่ความต้องการของชาวเมืองที่นิยมใช้ทำเครื่องประดับ แต่ก็พอมีแหล่งที่จะหาซื้อได้ง่าย เพราะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเมืองทางเหนืออยู่แล้ว ทองคำอาจเป็นแร่ที่ราชภรรມีความต้องการสูง เพราะนำมาทำเครื่องประดับกันโดยทั่วไป ดังนั้นพ่อค้าชาวสุโขทัยอาจจะเป็นคนกลางรับเอารองค์ และเงินไปค้าขายในอาณาจักรไกลัเดียงด้วย ซึ่งตรงกับข้อความในหลักศिलาจารึกที่ว่า ใครจักเครื่องเงินค้าทางค้า²⁴

แร่ดีบุกและสังกะสี มีความจำเป็นสำหรับชาวสุโขทัยในชีวิตประจำวันเช่นกัน สังเกตเห็นว่า พระพิมพ์สมัยสุโขทัยหลายชนิดทำจากแร่ดีบุกผสม ซึ่งพบเป็นจำนวนมากในชาวสุโขทัยคนนำแร่เหล่านี้มาใช้ในชีวิตประจำวัน โดยทำเป็นเครื่องใช้ต่างๆ แหล่งแร่ดีบุกถูกพบว่ามีที่ป่าห้วยถ้ำ อำเภอลง จังหวัดแพร่ ซึ่งมีแร่ดีบุกและสังกะสีในปริมาณมาก นอกจากนี้ยังพบแหล่งแร่ดีบุกถ่าวในเทือกเขาหลวง ใกล้เมืองสุโขทัยเช่นกัน²⁵

แร่ดีบุกและแร่ทองแดง พบว่าเป็นแร่ที่มีความสำคัญต่อชาวเมืองสุโขทัยมากในการผลิตเครื่องใช้ประจำวัน ด้วยการทำเป็นโลหะผสมในรูปของสำริด ผลิตของใช้ประจำวัน แม้การหล่อพระพุทธรูป ก็จำเป็นต้องใช้แร่เหล่านี้มาก แหล่งแร่ทองแดงมีเป็นแหล่งเล็กๆ โดยทั่วไปซึ่งคงจะพอใช้สอย ส่วนแร่ดีบุกนั้น คงจะได้มาจากกำแพงสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ แคว้นอัสสัมทางตอนเหนือของพม่า หรือถนนเมืองท่าแขก ตรงกันข้ามกับจังหวัดนครพนมในปัจจุบันซึ่งสามารถนำมาใช้ในเมืองสุโขทัยได้ แร่หั้งสองชนิดนี้ สุโขทัยอาจจะสั่งเข้ามาในรูปของแร่ซึ่งถลุงแล้ว หรือในรูปที่ทำเป็นวัตถุสำเร็จเลยก็ได้²⁶

1.4 การค้าขาย

อาชีพที่ชาวสุโขทัยให้ความสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ค้าขาย การค้าขายส่วนใหญ่ คงเป็นการค้าขายแบบแลกเปลี่ยนสินค้ากันเองภายในอาณาจักร จะมีการค้าขายกับชาติต่างอาณาจักรบ้าง คงมีเป็นส่วนน้อย (ซึ่งจะกล่าวในภายหลัง)

1.4.1 การค้าภายใน

การค้าภายในอาณาจักรนั้น ได้พบทลักษณะอยู่หลายแห่ง เช่นข้อความในศิลาการึกพ่อขุนรามคำแหง ที่ว่า

ເນື້ອງດີນອນເມືອງສູໂຂ້ທີ່ມີຕາດປ່ານ
ມີພຣະຈົນະ ມີປຣາສາ ມີປ່າມາກພຣ້ວ
ປ່າມາກລາງ ມີໄວ່ມື້ນາ ມີຄືນຮູ້ານ ມີບ້ານ
ເລັກບ້ານໃໝ່²⁷

ໃນຈົກລົງມີຄໍາວ່າ ຕາດປ່ານ ນັກສຶກຂະວິຊາການທາງປະວັດຕະສົກລາຍທ່ານທີ່ລ່ວງລັບໄປແລ້ວ ເຊັ່ນ ສມເຕັ້ງກຽມພຣະຍາດໍາຮຽນຮານຸ່າພ ພລວງວິຈິດວາທາກການ ມັກລັງຄວາມເຫັນວ່າ ຕາດປ່ານ ມາຍເຖິງຕາດອັນມີຫັ້ງຫຼືຮ້ານເປັນແຄວຕິດຕ່ອກກັນ ຈຶ່ງດູເໜີອນວ່າຈະຕີຄວາມຄໍາ “ປ່ານ” ວ່າມີຄວາມໝາຍຍ່ອງເປົ້າກັບ “ປະສານ” ທີ່ມາຍເຖິງການທຳໃຫ້ດິດກັນ ທຳໃຫ້ເຂົ້າກັນສົນທີ ເຊື່ອມ ພລຍ ທຳໃຫ້ຄືດວ່າຕາດໃນສົມຍັພ່ອບຸນຮາມຄໍາແທ່ງນັ້ນຄົງຈະມີລັກຂະແໜ່ມເອີ້ນຫັ້ງແຄວຍ່ອງເປົ້າໃນປັຈຸບັນ ແຕ່ການພິຈາລາດຄໍາວ່າ ຕາດປ່ານ ນີ້ ອາຈາກຮ່າທຳໄດ້ອືກຍ່າງໜີ່ນີ້ ຄື້ອ ນ່າຈະມາຈັກການພາບລື ເຊັ່ນ ໃນມີລິນທຶນຢ່າງຫາວ່າ ອາປັນາ ປສລາວິດາ ໂໂທນຸດີ ແປລວ່າ ມີຕາດ ປສລາ ດືອນມີຕາດເປີດອູ່ ແລະໃນສົມນັດປາສາທິກາ ກາດທີ່ 3 ວ່າ ນານາກຸາຫຼານໆ ອະເນກວິໍ່າ ອາປັນ ປສລາເຣຸດີ ແປລວ່າ ປສລາຕາດສິນຄ້ານານາໝີຈຳນວນມາກມາຍຫລາຍຕາດ ມາຍຄວາມວ່າ ເປີດຕາດຂາຍສິນຄ້ານານາໝີຈຳນວນມາກມາຍຫລາຍຕາດ ທາກເປັນປີໄດ້ຕາມນີ້ຄໍາ “ປ່ານ” ກີ່ນ່າຈະເປັນຄໍາເດືອກກັບ ປສລາ ທີ່ມາດຕັບພົບ ແປລວ່າ ຄລື່ອກ ເຫັນດອກ ກາງດອກ ເປີດດອກ ເຮັງຮາຍໄວ່²⁸ ຕາດນີ້ອູ່ໃນຍ່ານຊຸມນຸ່ມໜັນ ເພວະມີບ້ານເລັກບ້ານໃໝ່ອູ່ໃນບຣິເວັນເດືອກກັນ ນອກຈາກສູໂຂ້ທີ່ມີຕາດປ່ານແລ້ວ ບຸນວິຈິດຮາມຕາດສົນຍາວິດ່ານັ້ນວ່າ ຄົງຈະມີຕາດອືກປະເທດໜີ່ນີ້ທີ່ເຮັງກວ່າ ຕາດນັດ ດືອນຕາດທີ່ຂ້າວບ້ານນັດດັກນາມປະໜຸມຫຼູ້ຂ້າຍແລກປັບປຸງ ສິນຄ້າກັນເປັນແໜ່ງ ຖ້າ ຕາມວັນກຳທັນຊັ້ນຂັ້ນຂ້າງແຮມດັ່ງທີ່ເປັນອູ່ຕາມໜັບທົ່ວເມືອງໄກຍີໃນປັຈຸບັນນີ້²⁹

ສິນຄ້າທີ່ຄ້າຂ້າຍກັນໃນຕາດກາຍໃນອານາຈັກນັ້ນ ຄົງຈະເປັນສິ່ງຂອງທີ່ຈໍາເປັນຕ່ອກການ ດໍາຮັງຊີວິດປະຈຳວັນເສີຍເປັນສ່ວນໃໝ່ ທີ່ຈຶ່ງໄດ້ແກ່ ຂ້າວປລາອາຫານ ສັດວິເລີຍງ ແລະເງິນທອງເພຣະມີຫລັກຮູ້ານປຣາກງູ່ໃນຈົກລົງທັກທີ່ 2 ວ່າ

...ລາງແໜ່ງເທດຕາດ ທີ່ສັດວິທັກຫລາຍໂປ(ຮດ)
ອັນເປັນດັນ(ວ່າ) ດົນເອີກແພະ ແລ້ມູ້ມາ ເປີດ
ໄກ່ ທັກທ່ານ ນກກປລາເນື້ອ ຜູ້ສັດວິທັກຫລາຍ...³⁰

ແລະໃນສິລາຈາກຈົກທັກທີ່ 1 ວ່າ

ເພື່ອນຈູ່ຈົງວ່າປ່ານ ຂຶ້ມ້າໄປຂ້າຍ
ໄຄຮັກໄຄຮ່ວ່າຄ້າຂ້າງຄ້າ
ໄຄຮັກໄຄຮ່ວ່າຄ້າມ້າຄ້າ
ໄຄຮັກໄຄຮ່ວ່າຄ້າເງິນຄ້າທອງຄ້າ³¹

ເສັ້ນທາງການຄ້າກາຍໃນອານາຈັກ ມີທັກເສັ້ນທາງນ້າແລະທາງນົກ ເສັ້ນທາງການຄ້າທາງນ້າທີ່ສຳຄັງຄອາສີຢ່ານ້າສາຍຕ່າງ ຖ້າ ກາຍໃນອານາຈັກສູໂຂ້ທີ່ ດືອນ ແມ່ນ້ຳປິງ ແມ່ນ້ຳຍົມ ແມ່ນ້ຳນ່ານ່ານ

และแม่น้ำป่าสัก ต่อจากนั้นสินค้าต่างๆ จะไปรวมกันที่เมืองนครสวรรค์ ซึ่งเป็นชุมทางสินค้าที่รับสินค้าจากเมืองที่อยู่ตอนต้นแม่น้ำ และผ่านแม่น้ำเจ้าพระยาออกไปตามเมืองต่างๆ (และไปใกล้ถึงเมืองในแหลมมลายู หมู่เกาะอินโดนีเซีย หมู่เกาะฟิลิปปินส์ ตลอดจนถึงประเทศญี่ปุ่น)³² ส่วนเส้นทางการค้าทางบก ซึ่งติดต่อกันภายในอาณาจักรนั้น สามารถเดินทางได้สะดวกมากด้วยมีถนนสำคัญคือ ถนนพระร่วง ยาวประมาณ 250 กิโลเมตร ตั้งแต่สุโขทัยไปถึงเมืองกำแพงเพชร จากสุโขทัยไปถึงเมืองครีสชนาลัย³³ นอกจากนี้ยังมีเส้นทางที่สามารถติดต่อกับเมืองแตนบลุ่มแม่น้ำน่านได้อีก นับว่าเป็นความสะดวกในการขนส่งสินค้าภายในอาณาจักรสุโขทัยเป็นอันมาก

1.4.2 การค้ากับอาณาจักรใกล้เคียงและต่างประเทศ

การค้ากับอาณาจักรใกล้เคียงและกับต่างประเทศ ก็จะเห็นได้ว่าคงไม่ใช้อาชีพของราชภราห์ที่ไป สันนิษฐานว่า ส่วนใหญ่แล้วคงอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ปกครอง ได้แก่ พระมหาชัตตريย (พ่อขุน) เจ้านาย และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ คงเป็นผู้ควบคุมมากกว่าที่จะเป็นกิจกรรมของราชภราห์ ตัวอย่างของการค้ากับต่างประเทศที่ปรากฏหลักฐานแน่นอนคือ การค้าขายเครื่องปั้นดินเผาที่เรียกว่า เครื่องสังคโลก นักวิชาการในปัจจุบันมีความเห็นว่า เป็นรากฐานกิจกรรมเมืองน้ำอุอกขายกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมของรัฐด้วย³⁴

การค้ากับอาณาจักรใกล้เคียงและกับต่างประเทศนี้ สันนิษฐานว่า คงจะไม่กวนข่าวหัก เพราะสุโขทัยไม่อุดสมบูรณ์พอ ผลิตผลทางเกษตรก็คงไม่มีเหลือเพื่อพอที่จะส่งเป็นสินค้าออก มีจำกัดพอเลี้ยงต้นเองเท่านั้น นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาเส้นทางการค้าก็ยังประสบอุปสรรคในด้านการคมนาคมอีกด้วย กล่าวคือ ทางทิศเหนือ พิจารณาแล้วต้องอาศัยลำนำและบางเขตต้องผ่านช่องเขาขึ้นไป อย่างไรก็ตามเส้นทางจากสุโขทัยไปยังล้านนาด้วยความสามารถเดินทางผ่านไปได้ทางทุ่งเสลี่ยม ผ่านช่องเขาไปยังเมืองเดิน จากนั้นก็เข้าลุ่มแม่น้ำวังไปยังลำปาง ส่วนเส้นทางไปเชียงใหม่ก็ อาจผ่านไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือไป หากจะติดต่อกับแพร่และนาน จะใช้เส้นทางที่ผ่านไปทางอตรดิตถ์ โดยผ่านริมเขาขึ้นไปจนถึงทุบทเข้าแพร่ ซึ่งเป็นเส้นทางที่ค่อนข้างจะลำบาก การขึ้นไปทางแม่น้ำยมนั้นใช้เวลานานและเป็นเส้นทางที่อ้อม ทางทิศตะวันออก สันนิษฐานว่าคงมีการติดต่อน้อยมาก เพราะเมืองในลุ่มแม่น้ำป่าสัก ติดต่อกับเมืองทางใต้สะดวกกว่าที่จะเดินทางสุโขทัย ทางทิศตะวันตก มีเส้นทางที่ออกไปเมืองตากและเมะทะมะได้ ส่วนทางทิศใต้และชายฝั่งทะเลนั้นมีเส้นทางเรือ เพราะเมื่อกองทัพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เสด็จไปตีเมืองครีสชนาลัยนั้น ได้ลงเรือแล่นในแม่น้ำน่านมาขึ้นที่เมืองหุ่งยัง แล้วเดินทัพบกไปครีสชนาลัย³⁵

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การคมนาคมทางบกระหว่างสุโขทัย กับเมืองทางภาคเหนือ เป็นไปได้ยาก ถ้ามีการติดต่อก็คงจะซื้อขายสินค้าที่มีค่าและมีน้ำหนักเบา เพราะมีอุปสรรคในการขนย้ายสินค้าที่มีขนาดใหญ่ ในสังคมชาวบ้านสมัยนั้น ไม่น่าจะมีสินค้าอะไรที่แลกเปลี่ยนกันมากนัก และที่สำคัญกว่าที่นั้นคือ เมืองทางภาคเหนืออยู่ในทุบทเข้าเป็นส่วนใหญ่

ต่างก็มีลักษณะเครื่องสูกิจที่เลี้ยงตนเองแบบทั้งสิ้น มีความพอดีเพียงในด้านอาหารและเครื่องใช้ เช่น ท่อผ้าใช้เอง เครื่องถ้วยชามภาชนะด่าง ๆ ก็พบหลักฐานว่าได้ทำใช้เองอยู่แล้ว ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า นอกจากจะมีการติดต่อระหว่างชนชั้นสูง คงจะมีการติดต่อค้าขายกันเพียงเล็กน้อย เว้นแต่ในระยะหลังที่สินค้าป้าเป็นที่ต้องการของพ่อค้าจีน เช่น ไม้ฝาง ครั้ง อาจเพิ่มความสำคัญของการค้ามากขึ้น แต่สุขทัยเองคงเป็นทางผ่านเท่านั้น³⁶

ส่วนด้านอื่น ๆ หากมีการติดต่อ คงเป็นการติดต่อทางด้านเมืองตะมะและทางอ่าวไทย ทางด้านเมืองตะมะนั้น สามารถติดต่อค้าขายกับพ่อค้าจากอินเดียและอาหรับ สุขทัยก็คงจะทำการค้าไม่มากนัก เนื่องจากสุขทัยเป็นเมืองปิดหรือเมืองปลายทาง คงมีความสำคัญสูงมากได้ไม่ได้ เส้นทางที่สินค้าทางมหาสมุทรอินเดียจะมาถึงก็คงจะผ่านมาทางใต้มากกว่า ต้องผ่านเมืองทวาย และตะนาวศรี เข้าทางสุพรรณบุรีมาอยุธยา โดยเฉพาะในตอนหลังที่เส้นทางผ่านช่องแคบมะละกา มีอุปสรรคมาก สำหรับการติดต่อ กับประเทศไทย และหมู่เกาะต่าง ๆ ในทะเลจีนใต้นั้น คงจะใช้มีืองทางใต้เป็นที่ขันถ่ายสินค้ามากกว่า และสุขทัยก็คงจะไม่ได้ผลประโยชน์จากการเมืองเหล่านี้มากมายนัก นอกจากเป็นต้นทางสินค้าบางประเภท ซึ่งเท่ากับเป็นเมืองสินค้าชายแดนเท่านั้น³⁷

จากล่าวโดยสรุปได้ว่า สุขทัยมีที่ตั้งไม่เอื้ออำนวยที่จะทำให้เกิดความมั่งคั่งจาก การค้าขายกับต่างประเทศ และถ้าจะเป็นศูนย์กลางการค้าภายใน ก็ไม่มีที่ทำว่าจะเป็นไปได้ เพราะเมืองเชียงใหม่เองก็มีทางออกไปอ่องไถแล้ว ส่วนเมืองแพร่ เมืองน่าน ที่ต้องอาศัยทางผ่าน อาณาจักรสุขทัยนั้น เป็นเมืองที่มีความพอดีเพียงในตอนเร่องอยู่แล้ว เว้นแต่จะมีของป้าผ่านไป ขยายยังโลกภายนอกเท่านั้น

1.4.3 สินค้าออก

สินค้าออกที่สำคัญของสุขทัยคือ เครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเรียกกันทั่วไปว่า “สังคโลก” คำว่าสังคโลกนั้น มีนักประชัญญ์ให้ความหมาย 2 นัย คือ นัยหนึ่ง มาจากคำว่า “ซองโลก” หรือตามมาจากแผ่นดินเจ็นสมัยราชวงศ์ช่อง ราوا พ.ศ. 1547-1561 คือแผ่นดินสมัยพระเจ้าเกึงเด็ก อีกนัยหนึ่ง เป็นคำเพี้ยนมาจากคำว่า “สวรรคโลก” ซึ่งเป็นชื่อเตาเผาสำคัญ ณ เมืองสุขทัย ซึ่งมีการทำเครื่องเคลือบ เครื่องเคลือบชนิดนี้เป็นเครื่องเคลือบชนิดผิวนาน จึงเรียกว่า “สังคโลก” รวมความว่าเครื่องปั้นเคลือบสังคโลก หมายถึงเครื่องปั้นดินเผา ชนิดที่เผาด้วยไฟแรงสูงจนเนื้อแกร่งมากแล้วเคลือบด้วยน้ำยาหรือสีเคลือบ ซึ่งมีหลายสี ได้แก่ สีขาว สีนวล สีน้ำตาล รวมทั้งสีเขียวไว้ปากที่ขันชื่อลือชาที่สุดด้วย³⁸

เมื่อพิจารณาเครื่องสังคโลกสุขทัย จะเห็นได้ว่าเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีคุณภาพ ค่อนข้างสูง และได้รับอิทธิพลจากจีนทั้งรูปทรงและกรรมวิธีแบบอย่าง³⁹ เครื่องสังคโลก ที่พบมีมากมายหลายชนิด ที่มีมากที่สุดคือ จานและชาม นอกนั้นเป็นเครื่องใช้ เครื่องแก้ว เช่น ขวดและตับ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะมีรูปแบบเป็นของจีนและทำลายจีนแบบทั้งสิ้น ส่วนที่เป็นของไทย ได้แก่ รูปเทพพนม ยักษ์ นาคปักษ์ กระเบื้องเคลือบมุงหลังคา ช่อฟ้า

บราลี และเพลสิงห์ เป็นต้น เมื่อเปรียบเทียบสังคโลกไทยกับสังคโลกของจีนแล้ว จะเห็นว่า ของจีนมีคุณภาพสูงกว่ามาก เพราะจีนคิดค้นวิธีการเคลือบปั้นและการใช้ไฟที่มีประสิทธิภาพมาก เครื่องปั้นจึงคงทนสวยงาม ไม่erasre หรือหักซึมอย่างเครื่องปั้นธรรมชาติที่ไม่มีการเคลือบฉะนั้นย่อมไม่เป็นที่น่าแปลกใจที่จีนผู้ชายดูอุดสาหกรรมประภานี้มาเป็นเวลาหลายร้อยปี⁴⁰

แม้ว่าเครื่องสังคโลกของสุโขทัยจะมีคุณภาพไม่ทัดเทียมของจีน แต่สุโขทัยก็ยังมีโอกาสเข้าถึงการค้าเครื่องปั้นดินเผาของจีนมาได้ กล่าวคือในช่วงที่ทรงกับสมัยสุโขทัยนั้น จีนประสบอุปสรรคในการส่งสินค้าเครื่องปั้นดินเผาออกประเทศ ทั้งนี้ เพราะจีนเกิดสังคมรามกalian เมือง มีการเปลี่ยนราชวงศ์ซึ่งมาเป็นมองโกเล แล้วก็เปลี่ยนเป็นราชวงศ์เหมือง สมความอันยานานนั้นทำให้จีนปั่นป่วน เกิดความอุดอย่าง ทั้งยังมีโรคระบาดและน้ำท่วม อีกด้วย ดังนั้นจีนจึงไม่สามารถผลิตอุดสาหกรรมของตนได้ และไม่มีสินค้าจะส่งออกจำหน่ายได้ จึงเปิดโอกาสให้สุโขทัยเข้าไปยึดการค้าเครื่องปั้นดินเผาของจีนมา และเนื่องมาจากได้รับความช่วยเหลือจากช่างจีน ทำให้สามารถนำเครื่องสังคโลกไปขายในตลาดโลกในฐานะแทนจีนที่ขาดตลาดไป⁴¹

1.4.4 ลูกค้าและเส้นทางการค้าเครื่องปั้นดินเผา

ลูกค้าของสุโขทัยในต่างประเทศนั้นมีอยู่สองพวกคือ อินโด네เซียกับพิลิปปินส์ พากหนึ่ง กับชาวอินเดียและตะวันออกไกลอีกพวกหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีลูกค้ารายเล็ก ๆ เช่น ญี่ปุ่น และแอดริกาตะวันออก เป็นต้น สำหรับเส้นทางการค้าเครื่องปั้นดินเผาของ สุโขทัยมี 2 ทาง คือ ทางนี้ไปทางตะวันตก อีกทางหนึ่งไปทางทิศใต้ เส้นทางตะวันตกนั้น จะเป็นการขนสินค้าทางบกโดยผ่านเมืองตาก (ระแหงในอาเภอแม่สอด) “ปุ่นถึงเมือง มะตะมะมะ* ในอาณาจักรมอยุ ที่มะตะมะมะนี้ จะมีพ่อค้าที่เป็นนักเดินเรือ เช่น จีน อินเดีย และอาหรับมารับซื้ออีกทอดหนึ่ง น่าเชื่อว่าสุโขทัยคงจะไม่มีเรือสินค้าเดินทางของตน คงจะใช้คนชาติอื่นส่งสินค้าไปขายให้แทน เครื่องปั้นดินเผาที่นำมาขายได้อย่างดีที่มะตะมะมะ มักเป็นพากใหญ่เคลือบสีน้ำตาลใหม่ ซึ่งเป็นไฟขนาดใหญ่ สำหรับใส่น้ำ น้ำมัน น้ำตาล หรือ บรรจุของอื่น ๆ ไฟแบบนี้เป็นที่ต้องการของนักเดินเรือมาก ซื้อขายกันแพร่หลายจนคน เรียกันติดปากว่า “ไฟมะตะมะ”⁴²

ส่วนเส้นทางขันเครื่องปั้นดินเผาลงไปทางใต้นั้น คงจะล่องลงทางน้ำ อาจจะเป็น แม่น้ำเจ้าพระยา หรือแม่น้ำท่าจีนซึ่งจะต้องออกอ่าวไทย ดังนั้นจึงไม่น่าสงสัยเลยในข่าว ของเรื่องบรรทุกสังคโลกที่จอมอยู่ปากอ่าวพัทยา ผู้ขนถ่ายสินค้าคงจะเป็นชาวจีนที่เป็นพ่อค้า อิสระและเรือเป็นเรือจีน เพราะคนไทยไม่ชำนาญการเดินเรือ ตลอดสมัยอยุธยาและรัตน-

* เป็นเมืองท่าที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่ง เพราะเป็นจุดที่พ่อค้าที่มาจากพิเศษตะวันตก ไม่ว่าจะเป็น อินเดีย อาหรับ หรือเบอร์เซีย จะเดินทางมาพบกับพ่อค้าจากพิเศษตะวันออกคือ จีน ดังนั้นมะตะมะมะ จึงเป็นเมืองท่าและเปลี่ยนสินค้าที่สำคัญ

โภสินทร์ก็ใช้ชาวจีนเป็นหลัก ลูกค้าที่สำคัญของสุขทัยด้านนี้คือ อินโดเนเซีย และพิลิปปินส์ ซึ่งหมายถึงบรรดาอาณาจักรต่าง ๆ ในภาคสูมารตรา ชวา บอร์เนียว และลูซอน ซึ่งเป็นสถานที่คันพับเครื่องสังคโลภมากที่สุดและผลงานสมบูรณ์ที่สุด ดีกว่าที่คันพับในประเทศไทย เสียอีก เพราะสินค้าที่ส่งไปขายคงจะเป็นสินค้าที่ได้รับการคัดเลือกแล้ว⁴³

ผู้คนในอินโดเนเซียและพิลิปปินส์นิยมเครื่องปั้นดินเผาของสุขทัย แบบที่เป็นจาน ชาม และกระปุก คือชนิดที่เป็นสีเขียวไข่ไก่ หรือที่มีลายเขียน ต่างกับการค้าทางด้านเมืองตะมะะ เพราะลูกค้าในอินโดเนเซียและพิลิปปินส์มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่าทางอินเดีย และตะวันออกไกล (อาหรับ) คือยินดีที่จะซื้อสินค้าของสุขทัยที่มีลักษณะและคุณภาพคล้ายของจีน แต่ราคากลูกค้าทางอินเดียและตะวันออกไกลต้องการสินค้าที่มีคุณภาพสูงแบบจีน จึงไม่ยอมรับจาน ชาม และกระปุกของสุขทัย ยอมรับแต่เพียงไฟเท่านั้น⁴⁴

กิจกรรมทางด้านเครื่องปั้นดินเผาของสุขทัยคงจะใหญ่โตและรุ่งเรืองมาก เพาะพบของเดกเสียที่ทึ่งเอาไว้ตามเตาต่าง ๆ ในสุขทัยและครัวสันนาลัย หรือแม้กระทั่งในเรือที่จอมอยู่ก็มีเป็นอันมาก ดังนั้นอุดสาหกรรมประภานี้ คงทำรายได้ให้รัฐมากที่เดียว น่าจะเป็นการชดเชยข้อเสียเบรียบทางด้านการเกษตรกรรมที่ไม่ดีนักของสุขทัย อย่างไรก็ตาม อุดสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาคงจะเสื่อมโกร姆ไปเมื่อครั้งสุขทัยเสียอำนาจการเมืองแก่อยุธยา และตลาดก็คงเลิกนิยมสินค้าของสุขทัยด้วย ในเมื่อรัชวงศ์เหมืองขึ้นมาควบรวมจังหวัด (พ.ศ. 1911) จึงคงกลับมายืดตลาดเครื่องปั้นดินเผาของตนคืนไป เพราะทำได้มีคุณภาพดีกว่าของสุขทัยมาก⁴⁵

1.4.5 นโยบายการค้าของผู้ปกครอง

ในเรื่องของการค้าขาย ไม่ว่าจะเป็นการค้าขายภายในอาณาจักรหรือกับอาณาจักรอื่น ๆ หลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสมัยนั้น อาจกล่าวได้ว่าผู้ปกครองสุขทัยส่งเสริมการค้าหลายประการคือ

1. พิจารณาจากข้อความในศิลาจารึกที่ว่า “ไครั้กไคร่ค้าซังค้า ไครั้กไคร่ค้าม้าค้า ไครั้กไคร่ค้าเงินค้าทางค้า”⁴⁶ น่าจะหมายความว่า ผู้ปกครองส่งเสริมให้มีการค้าอย่างเสรี กล่าวคือราชภูมาราชการค้าขายสินค้าต่าง ๆ ได้ตามความต้องการ ทางบ้านเมืองมีได้กวดขันห้ามปราบหรือกำหนดห้ามค้าขายสินค้าบางประเภท ดังที่ปรากฏในสมัยอยุธยาที่เรียกว่า “สินค้าต้องห้าม”

2. ผู้ปกครองส่งเสริมการค้าด้วยการไม่เก็บ “จกอบ” ดังข้อความในศิลาจารึกที่ว่า “เจ้าเมืองบ่าเออกอบบินไพรลุ่ทาง”⁴⁷ จกอบเป็นภาษาราเมยถึง ภาษีผ่านด่านที่เก็บจากผู้นำสินค้า สัตว์ หรือสิ่งของไปเที่ยวขายในที่ต่าง ๆ การที่ไม่เก็บจกอบดังกล่าวนั้นน่าจะเป็นการเชิญชวนให้ชาวสุขทัยหันมาทำการค้ากันมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการค้าระหว่างเมืองต่าง ๆ ให้ดำเนินไปโดยสะดวกด้วย ส่วนผลดีต่อราชภูมิซึ่งสินค้าก็คือ สินค้าที่นำมายาหาราคาคงไม่แพง เพราะพ่อค้าไม่ต้องเสียภาษีผ่านด่านแต่อย่างใด

3. ผู้ปกครองส่งเสริมด้วยการให้ทุนรอนแก่ผู้ที่ไม่มีทุนรอนหรือผู้ที่จะมาสร้างเนื้อสร้างตัว หลักฐานที่แสดงออกถึงเจตนา湿润ของผู้ปกครองในด้านนี้ได้แก่ข้อความที่ว่า

คนใดชี้ชังมาหา พามีเมืองมาสู่ ช่วยเหลือเพื่อกู้

มันบ่มีช้างบ่มีม้า บ่มีป่า บ่มีนาง บ่มีเงิน

บ่มีทอง ให้แก่มัน ช่วยมันดวงเป็นบ้านเป็นเมือง⁴⁸

หมายความว่า ผู้ใดที่มาอยู่เมืองสุไหทัย ไม่มีทรัพย์สินจะดังหลักฐาน ผู้ปกครองก็จะประทานความช่วยเหลือให้ทุนรอนประกอบอาชีพไม่ว่าจะเป็นทางการค้าหรือการเพาะปลูก เพื่อให้เข้าผู้นั้นดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสุข ดังเช่น กรณีมะกะโกร หรือพระเจ้าฟ้ารั่ว พ่อขุนรามคำแหง ก็ทรงประทานความช่วยเหลือ และช่วยรับรองความเป็นกษัตริย์ด้วย

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานอีกแห่งหนึ่งที่แสดงออกถึงการทะนุบำรุงราชภูมิในด้านให้ทุนรอน หลักฐานนั้นมีข้อความว่า

อนง ไฟร์ฟ้าข้าไทยทั้งหลายอันอยู่แวงแครัว

aden din เมืองเรา ผิแลว่าเข้าจะไปค้าขายกินก็ดี

แลว่าเข้าหาทุนบ่มีได้ แลเขามาหา ขอเร้าผู้เป็น

เจ้านาย ขอภูเงินทองไปเป็นทุนค้าขายกินดังนั้น

เร้าผู้เป็นท้าวพระญาณี ควรปลงเงินทอง

ในห้องพระคลังนั้นให้แก่เข้า แลว่า เข้าเอาไป

มากน้อยเท่าไดก็ดี ให้ตราบานญชีไว้แต่ต้น ๆ ปีไส้

เร้าผู้เป็นไทยมิควรอาเป็นดอกเป็นปลายแก่

เข้าเลย ควรให้เรียกอาแต่เท่าทุนเท่านั้น

แลคืน แลภาซี แลดอกนั้นอย่างได้อาของเข้าเลย⁴⁹

จะเห็นได้ว่า นโยบายของผู้ปกครอง นอกจากจะช่วยให้ราชภูมิที่ยากจนขาดแคลน มีทุนรอนแล้ว ยังແงะไว้ด้วยนโยบายเมตตาธรรม ตามหลักของธรรมราชฯ ที่จะไม่ให้ผู้ใด ฉกฉวยผลประโยชน์ ให้อา恃ทุนที่ยึดไป ส่วนดอกเบี้ยและภาษีก็ไม่ให้เก็บ เมื่อราชภูมิได้รับความเมตตาดังกล่าวนี้ก็ยอมมีกำลังใจที่จะประกอบอาชีพทำมาหากินต่อไป

4. ผู้ปกครองส่งเสริมทักษะพิเศษ โดยเฉพาะในเรื่องของการทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นที่ทราบกันดีว่า ชาวจีนเป็นชาติที่มีความชำนาญพิเศษในเรื่องนี้มาตั้งแต่ราชวงศ์อันเนื่อง ผู้ปกครองต้องการได้เทคนิคทางด้านนี้ จึงโปรดให้นำช่างจีนเข้ามาในเมืองไทยเพื่อมาถ่ายทอด วิชาความรู้แก่ชาวไทย ซึ่งได้อำนาจผลทางการค้าเป็นอย่างดี เพราะในระยะที่จีนเกิดสงครามกลางเมืองมีการเปลี่ยนราชวงศ์ซึ่งมาเป็นมองโกล แล้วก็เปลี่ยนเป็นราชวงศ์เหมือง บ้านเมืองอยู่ในสภาพที่บ้านปวน ซึ่งยังมีโรคระบาดและน้ำท่วม จึงผู้ร้ายชุกชุม อีกทั้งชายฝั่งทะเลถูกโจรสลัดญี่ปุ่นรบกวนอีกด้วย ฉะนั้นจึงไม่สามารถจะผลิตอุดสาหกรรมและส่งสินค้าออกได้ สูงทั้งซึ่งสร้างอุดสาหกรรมของตนโดยอาศัยความช่วยเหลือจากช่างชาวจีน จึงสามารถเข้ามายึดการค้าเครื่องปั้นดินเผาของจีนได้⁵⁰

5. เส้นทางคมนาคม ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการค้าขาย ผู้ปักครองเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ จึงได้สร้างถนนสายสำคัญขึ้นคือ ถนนพระร่วง เพื่อ อำนวยความสะดวกทางด้านคมนาคมในด้านยุทธศาสตร์และการค้า ถนนพระร่วงมีความยาวประมาณ 250 กิโลเมตร ตั้งแต่สุโขทัยไปจนถึงกำแพงเพชร และตั้งแต่สุโขทัยไปถึง สวรรคโลก และยังมีถนนเล็กแยกชอยที่สร้างเพิ่มเติมอีกในสมัยพระเจ้ามารเติงอัญศรีธรรมมิกราชาธิราช (พระมหาธรรมราชาลิไทย) ถนนพระร่วงได้รับการสรรเสริญว่า สร้างขึ้นอย่างหนาแน่นและมั่นคง เป็นที่น่าประท腊ดคือ ถนนพระร่วงมีขนาดกว้างเท่ากับ ถนนสมัยใหม่ในปัจจุบัน คือกว้างประมาณ 6 เมตร⁵¹

1.5 งานช่างฝีมือ

อาชีพประการสุดท้ายคือ การประกอบอาชีพเป็นช่างฝีมือ มีหลักฐานหลายประเกท ที่ยืนยันได้ว่า ชาวสุโขทัยมีความสามารถในการเชิงศิลปะ สิ่งเหล่านี้ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผา ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก เครื่องมือเครื่องใช้อื่น ๆ ที่เป็นอาวุธ ได้แก่ มีด ดาบ หอก หลวง เป็นต้น นอกจากนี้ในงานศิลปะการก่อสร้างก็แสดงถึงความสามารถของชาวสุโขทัยในการผลิตวัสดุก่อสร้าง เช่น ศิลาแลง อิฐ ปูนสอ เหล็กรูปพรรณ ที่ใช้ปิดอาคาร ส่วนสิ่งก่อสร้างที่เป็นอาคารถาวรที่ได้แก่ วัด และปราสาทรากฐานในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนា ชาวสุโขทัยมีความสามารถในการผลิตวัสดุที่ใช้ตกแต่งเครื่องประกอบทางศาสนาได้อีกด้วย และงานฝีมืออีกอย่างคือ งานทอผ้า ซึ่งถือเป็นอาชีพเก่าแก่ทางด้านการช่างนี้ด้วย ข้อสังเกตเกี่ยวกับการผลิตงานช่างฝีมือเหล่านี้ มิได้ผลิตเพื่อจะเป็นสินค้าออก หากแต่ผลิตเพื่อใช้เองในตลาดประจำวัน ในวงการศาสนา และเพื่อความต้องการของผู้ปักครองและราชวงศ์เท่านั้น⁵²

เชิงอรอต

1. “ Jarvis หลักศิลป์สุโขทัยหลักที่ 1 ”, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 1 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506), หน้า 163-164.
2. เรื่องเดียวกัน, หน้า 165.
3. เรื่องเดียวกัน, หน้า 166.
4. เรื่องเดียวกัน, หน้า 164.
5. คณะรัฐมนตรี, วิจารณนุสรณ์ (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบรัฐมนตรี, 2505), หน้า 13.
6. ไพบูลย์ สายสว่าง, “พื้นฐานทางเศรษฐกิจของอาณาจักรสุโขทัย”, เอกสารสัมมนา อาจารย์ผู้สอนประวัติศาสตร์ระดับมหาวิทยาลัย, จัดโดยมหาวิทยาลัยศิลปากร, เมื่อ 28 เมษายน-1 พฤษภาคม 2518 ณ หอสมุดแห่งชาติ ท่าราชสุกเร, หน้า 3.
7. เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.
8. “ Jarvis หลักศิลป์สุโขทัยหลักที่ 1 ”, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 1, หน้า 166.
9. พิทูร์ มลิวัลย์, วรรณกรรมสุโขทัย (พระนคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหงมอบให้บริษัท โปรเฟสชั่นแนลพับลิชชิ่ง จำกัด จัดพิมพ์, 2525), หน้า 150.
10. “ Jarvis หลักศิลป์สุโขทัยหลักที่ 1 ”, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 1, หน้า 164.
11. พิทูร์ มลิวัลย์, วรรณกรรมสุโขทัย, หน้า 96.
12. ประชุมศึกษา Jarvis ภาคที่ 1 (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะกรรมการรัฐมนตรี, 2521), หน้า 146.
13. เรื่องเดียวกัน, หน้า 67.
14. รายงานผลสัมมนาสังคโลกใต้อ่าวไทยกับการวินิจฉัยปัญหาเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ในสมัยสุโขทัย (พระนคร : โรงพิมพ์พิชณेत, 2519), หน้า 9.
15. ประชุมศึกษา Jarvis ภาคที่ 1, หน้า 69-70.
16. “ Jarvis หลักศิลป์เมืองสุโขทัยที่ 1 ”, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 1, หน้า 166.
17. ตรี อมาตยกุล, “ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย บทที่ 5 เศรษฐกิจและสังคม”, ผลงาน ประวัติศาสตร์ เอกสาร ใบรวมคดี 8 (มกราคม-ธันวาคม 2517) : 80-81.
18. “ Jarvis หลักศิลป์เมืองสุโขทัยที่ 1 ”, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 1, หน้า 164.
19. ประชุมศึกษา Jarvis ภาคที่ 1, หน้า 45.
20. พิทูร์ มลิวัลย์, วรรณกรรมสุโขทัย, หน้า 196.
21. ชิดา สาระยา, “ข้าว : การปลูกข้าวและการเมืองในประวัติศาสตร์สุโขทัย”, ข่าวไฟร์- ข่าวเข้าของชาวสยาม (พระนคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2531), หน้า 102.
22. ตรี อมาตยกุล, “ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย บทที่ 5 เศรษฐกิจและสังคม”, หน้า 82.

23. สินธัย กระบวนการแสง, ประวัติศาสตร์สุโขทัย (พระนคร : โรงพิมพ์พิจเนศ, 2520), หน้า 75.
24. เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.
25. เรื่องเดียวกัน, หน้า 76
26. เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.
27. “ Jarvis หลักศिलาเมืองสุโขทัยที่ 1 ”, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 1, หน้า 166.
28. พิทูร มลิวัลย์, วรรณกรรมสุโขทัย, หน้า 142-143.
29. ขุนวิจิตรมาตรา, ประวัติการค้าไทย (พระนคร : โรงพิมพ์บังแทดการพิมพ์, 2516), หน้า 25.
30. ประชุมศึกษา Jarvis ภาคที่ 1, หน้า 4-5.
31. “ Jarvis หลักศิลาเมืองสุโขทัยที่ 1 ”, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 1, หน้า 164.
32. สินธัย กระบวนการแสง, ประวัติศาสตร์สุโขทัย, หน้า 77.
33. กรรมการจังหวัดสุโขทัย, หนังสืออนุสรณ์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พระนคร : โรงพิมพ์ มิตรสยาม, 2513), หน้า 384.
34. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, “เครื่องปั้นดินเผาสังคโลก : อุดสาหกรรมของรัฐ”, ดำรง 1 (พฤษจิกายน 2517) : 34.
35. ไพบูลย์ สายสว่าง, “พื้นฐานทางเศรษฐกิจของอาณาจักรสุโขทัย”, เอกสารสัมมนา อาจารย์ผู้สอนประวัติศาสตร์ระดับมหาวิทยาลัย, หน้า 3.
36. เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.
37. เรื่องเดียวกัน, หน้า 4-5.
38. “วิเคราะห์สังคโลกบริเวณอ่าวสัตหีบ”, ดำรง 1 (พฤษจิกายน 2517) : 18.
39. รายงานผลสัมมนาสังคโลกได้อ่าวไทยกับการวินิจฉัยปัญหาเศรษฐกิจการเมืองและสังคม ในสมัยสุโขทัย, หน้า 230.
40. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, “เครื่องปั้นดินเผาสังคโลก : อุดสาหกรรมของรัฐ”, หน้า 34-35.
41. เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.
42. เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.
43. เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.
44. เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.
45. เรื่องเดียวกัน, หน้า 35-36.
46. “ Jarvis หลักศิลาเมืองสุโขทัยที่ 1 ”, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 1, หน้า 164.
47. เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.
48. เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

49. ไตรภูมิพระร่วงฉบับหอสมุดแห่งชาติ (พระนคร : ศิลปบรรณาการ, 2498), อ้างในชัยอนันต์ สมุทนานิช, ความคิดทางการเมืองการปกครองของไทยโบราณ, เอกสารศึกษาทางรัฐประศาสนศาสตร์ ลำดับที่ 4, หน้า 69.
50. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, “เครื่องบันดินເພາສັງຄໂລກ : ອຸທສາຫກຮມຂອງຮູ້”, หน้า 34.
51. กรรมการจังหวัดสุโขทัย, หนังสืออนุสรณ์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช, หน้า 384.
52. ไฟธูรย์ สายสว่าง, “พื้นฐานทางเศรษฐกิจของอาณาจักรสุโขทัย”, สัมมนาอาจารย์ผู้สอนประจำวิชาศาสตร์ระดับมหาวิทยาลัย, หน้า 5.

บทที่ 2 ภาษาและเงินตรา

2.1 ภาษาและการเก็บภาษี

หลักฐานในสมัยสุขทัยกล่าวถึงภาษีเพียง 2 ชนิดเท่านั้น คือ จากอน ซึ่งเป็นภาษีที่เก็บจากสินค้าผ่านด่าน และภาษีข้าว ซึ่งมีหลักฐานอยู่ในหนังสือตรรูปพระร่วง

วิธีการเก็บภาษีของผู้ปกครองสมัยสุขทัยนี้ มีแนวการเก็บภาษีที่แตกต่างไปจากกษัตริย์ไทยในยุคหลัง ๆ มากร เพราะผู้ปกครองทรงยึดมั่นในหลักธรรมา อันควรปฏิบัติต่อราชภูมิที่ว่าจะไม่เบียดเบี้ยนราชภูมิให้ได้รับความเดือดร้อน โดยให้เก็บภาษีข้าว 1 ส่วนจากผลผลิตข้าว 10 ส่วน แต่ถ้าผู้ใดผลิตข้าวไม่ได้ ก็ไม่ให้เก็บเลย ซึ่งมีหลักฐานปรากฏอยู่ในหนังสือตรรูปพระร่วงตอนหนึ่งว่า

...ไพร่ฟ้าข้าไทยราชภูมิหั้งหลาย
ทำไร่โภนา กินในแผ่นดินเรานี้ เมื่อได้เข้า (ข้าว)
นั้นเป็นรองไส้ให้ผู้ดีเขียนใจชื่อนั้นไปดู
ค่าโดยอุดมเทียบหนึ่น และกระทำเข้าเปลี่ยอกนั้น
เป็น 10 ส่วน และเอาเป็นของหลวงนั้นแต่ส่วน 1
แล 9 ส่วนนั้นให้แก่เข้าแล ผิดลดูเห็นว่า
เขามีได้เข้านั้นไส้ มิควรเอาแต่เข้าเลย¹

ส่วนภาษี จากอน ซึ่งเป็นภาษีผ่านด่านนั้น ผู้ปกครองก็ไม่ให้มีการเก็บเลย ตั้งได้กล่าวมาแล้ว ในบทก่อน

นอกจากนี้ผู้ปกครองสมัยสุขทัยยังมีคุณธรรมในการเก็บภาษีอีกประการหนึ่ง คือ "ไม่ควรเพิ่มอัตราภาษีจากที่เคยเก็บกันมาแต่โบราณซึ่งถือว่าชอบธรรมแล้ว" เพราะจะเป็นด้วอย่างให้ผู้ปกครองคนต่อ ๆ ไปลอกแบบอย่าง จะเป็นเหตุให้อัตราภาษีสูงขึ้นเรื่อย ๆ จะทำให้ราชภูมิเดือดร้อน ในขณะเดียวกันก็จะเป็นบาปแก่ผู้ปกครองที่เก็บภาษีด้วยความไม่ชอบธรรม²

2.2 เงินตราที่ใช้ในสมัยสุขทัย

ในสมัยสุขทัย คนไทยใช้เงินกับเบี้ย (เปลือกหอย) เป็นเครื่องแลกเปลี่ยนในการซื้อขายแลกเปลี่ยนนำมายาตงประเทศ แล้วนำมาหล่อหลอมทำเป็นเงินตรา ส่วนเมืองนั้น อาศัยชาวต่างประเทศเที่ยวเสาะหาตามชายทะเลแล้วพามาขายในเมืองไทย ทางไทยก็รับซื้อไว้ใช้สอยเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนในการซื้อขาย วิธีนี้นำเงินตราหั้งสองประเกตมาดังกล่าวนี้ "ได้ถือปฏิบัติมาจนตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี"³

เงินตราที่เป็นเงินที่ใช้ในสมัยสุขทัยเรียกว่า “เงินพดด้วง” แต่ยังไม่ทราบว่าผู้ใดคิดทำขึ้นใช้ สันนิษฐานกันว่า คงจะเป็นพ่อขุนรามคำแหงเป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้น ที่เรียกว่า เงินพดด้วงนั้นก็คงเป็นพระลักษณะของเงินพดด้วงนั้น ถ้าเราจะเอาเงินอ้อย หรือทองลาด* ขนาดเล็กงอตีหัวตีห้ายให้กอดกันเข้า ก็จะเป็นรูปเงินพดด้วงทันที เมื่อพ่อขุนรามคำแหง ประดิษฐ์ขึ้นแล้ว ไม่ช้าก็พร่าหลายเป็นที่นิยมในหมู่ชาวไทยที่อยู่ในอาณาจักรและเมืองต่าง ๆ⁴

เงินพดด้วงครั้งสุขทัยจะมีกี่ชนิดและกี่ขนาดยังไม่ยุติได้ เพราะพบตัวอย่างไม่มากนัก เท่าที่พบแล้วมีดังต่อไปนี้ นาท ถึง 1 นาท ลักษณะคล้ายเงินพดด้วงครั้งกรุงศรีอยุธยาแต่ ปลายตรงที่งอเข้าจารดกันนั้นแหลมกว่า และไม่มีรอยไม้ค้อนเห็นชัดเหมือนครั้งกรุงศรีอยุธยา กับมีรอยบางสองข้างตรงส่วนที่จะอนนั้นเป็นรอยลึก เรียกว่า เงินพดด้วงขาก สำหรับ ตรานั้นมีดังต่อไปนี้ ตราชื่อ “ปวน” 7 ตรา แต่ตราที่รู้ชัดหรือเห็นชัดได้นั้น รู้ได้เพียง 3 ตรา คือ ตราช้าง ตราครุฑ์ และตราราชวัตร ตรานอกนั้นไม่ทราบแน่ว่าเป็นรูปอะไรบ้าง⁵

สำหรับการผลิตเงินพดด้วงนั้น ข้อความในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงที่ว่า ‘ได้ ไครค้าเงินค้าทองค้า นำจะสันนิษฐานว่าการผลิตเงินตราในสมัยสุขทัย รัฐบาลมีได้ผูกขาด คงมีการอนุญาตให้พ่อค้า ประชาชนผลิตเงินพดด้วงใช้เองได้ เป็นเหตุให้ปร่าง นำหนัก เนื้อโลหะ ตลอดจนตราที่ใช้ประทับรับรอง แตกต่างกันไปหลายอย่าง ส่วนเงินพดด้วงที่ รัฐบาลผลิตขึ้นใช้จ่ายมีรูปลักษณะ เนื้อโลหะและขนาดเป็นมาตรฐาน ตราที่ใช้ดีประทับก็ เรียบร้อยสวยงาม⁶ พومาถึงสมัยอยุธยา รัฐบาลได้ผูกขาดการผลิตเงินพดด้วงทั้งหมดแต่ ผู้เดียว เพราะมีกฎหมายลงโทษแก่ผู้ที่ผลิตเงินปลอมขึ้นในสมัยพระเจ้าอยู่หงส์⁷

สิ่งที่ใช้แทนเงินตราอีกอย่างหนึ่งคือเบี้ย (เปลือกหอย) มีหลักฐานหลายแห่งที่ บ่งบอกว่าสุขทัยใช้เบี้ย เช่น พระเจ้าล่อไทยทรงบำเพ็ญมหาทาน จำนวน 10,000,000 เบี้ย⁸ และกรณีมະกะໂທເອາເບີ່ຢີປັບມືສົມບັນຫຼຸຜັກກາດ เป็นต้น กล่าวกันมาว่าเบี้ยได้ใช้กันมา เก่าแก่ตึกคำบรรพ์ และเป็นนั้นเดิมอามาจากแม่น้ำโขง ภายหลังพวงพ่อค้าแขกนำมายัง ทะเลจากເກະມັດຶພ ແລະເກະພິລິປິນສ ເບີ່ມີ 8 ชนิด ໄດ້ແກ່ ເບີ່ໂພລັງ ເບີ່ແກ້ວ ເບີ່ຈິນ ເບີ່ນາງ ເບີ່ຫມູ ເບີ່ພອງລົມ ເບີ່ບັວ ແລະເບີ່ດຸມ ເບີ່ຖຸກຊືດມີຄ່າเท่ากันหมด

* เงินอ้อยและทองลาด เป็นเงินที่ใช้ในเมืองไทยก่อนสุขทัย ใช้กันในอาณาเขตланช้างโบราณ ทั้งฝั่งตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำโขง มีเมืองหลวงพระบาง เมืองเวียงจันทน์ เมืองสกุลนคร เมืองอุดรธานี และเมืองอุบลราชธานี เป็นต้น ลักษณะของ “เงินอ้อย” นั้นเป็นเงินเจือด้วยทองแดง ทองเหลือง เนื้อเงินไม่บวิสุทธิ์ มีรูปแบ่งคล้ายเรียวช่าหัวท้ายเรียวเล็กน้อย ราคาต่ำกว่าตามเนื้อเงินมากน้อย คือ อ้อยน้ำสาว อ้อยน้ำหก อ้อยน้ำแปด น้ำสามมีเงินสามส่วน น้ำหกมีเงินหกส่วน น้ำแปดมีเงินแปดส่วน หรือน้ำสามก็คือ 3 นาท น้ำหกก็คือ 6 นาท น้ำแปดก็คือ 8 นาท

ทองลาดเป็นเงินปลีกทำด้วยทองแดง ทองเหลืองปนกัน ลักษณะเหมือนเงินอ้อย แต่มีขนาด และน้ำหนักต่างกัน

เชิงอรรถ

1. ไตรภูมิพระร่วงของพระญาลีไทย, (พระนคร : สำนักพิมพ์คัลลิกราฟ, 2515), หน้า 114-116.
2. เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.
3. สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ทำงานเงินตรา, หน้า 1 อ้างในขุนวิจิตรมาตรา, ประวัติการค้าไทย (พระนคร : โรงพิมพ์บัณฑิตการพิมพ์, 2516), หน้า 48.
4. ขุนวิจิตรมาตรา, ประวัติการค้าไทย, หน้า 51.
5. เรื่องเดียวกัน, หน้า 52
6. สดับ ชีระบุตร, เงินพดด้วง, ชุดความรู้ไทยขององค์การค้าครุสภา (พระนคร : โรงพิมพ์ครุสภา, 2524), หน้า 3-4.
7. “พระไอยการลักษณ์เจร”, กฎหมายตราสามดวง (พระนคร : โรงพิมพ์ครุสภา, 2506), เล่ม 3, หน้า 267.
8. “ Jarvis หลักศิลามีองค์สุขทัยที่ 1”, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 1, หน้า 165.

บรรณานุกรม

เอกสารทุติยภูมิ

กฎหมายตราสามดวง. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506, เล่ม 3.

กรรมการจังหวัดสุโขทัย. หนังสืออนุสรณ์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช. พระนคร : โรงพิมพ์ มิตรสยาม, 2513.

คณะกรรมการรัฐมนตรี. วิจิตรอนุสรณ์. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2505.

ไตรภูมิพระร่วงของพระยาลีไท. พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2515.

นิตา สาระยา. “ข้าว : การปลูกข้าวและการเมืองในประวัติศาสตร์สุโขทัย”. ข้าวไฟร์-ข้าวเข้าของชาวสยาม. พระนคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2531.

ประชุมพugasaurakatที่ 1. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506.

ประชุมศึกษาเริกภากที่ 1. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักเลขานธิการคณะกรรมการรัฐมนตรี, 2521.

พิญญา มนิวัลย์. วรรณกรรมสุโขทัย. พระนคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหงมอบให้บริษัท โปรเฟสชันแนลพับลิชชิ่ง จำกัด จัดพิมพ์, 2525.

ไพบูลย์ สายสว่าง, “พื้นฐานทางเศรษฐกิจของอาณาจักรสุโขทัย”, เอกสารสัมมนาอาจารย์ผู้สอนประวัติศาสตร์ระดับมหาวิทยาลัย. จัดโดยมหาวิทยาลัยศิลปากรเมื่อ 28 เมษายน 1 พฤษภาคม 2518 ณ หอสมุดแห่งชาติ ท่าવاسุกรี.

รายงานผลสัมมนาสังคโลกใต้อ่าวไทยกับการวินิจฉัยปัญหา เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมในสมัยสุโขทัย. พระนคร : โรงพิมพ์พิมเสน, 2519.

วิจิตรมาตรา, ชุน. ประวัติการค้าไทย. พระนคร : โรงพิมพ์บันทิตการพิมพ์, 2516.

สดับ ธีระบุตร, พลอากาศตรี. เงินพดด้วง. ชุดความรู้ไทยขององค์การค้าของคุรุสภา. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2524.

สินชัย กระบวนการ. ประวัติศาสตร์สุโขทัย. พระนคร : โรงพิมพ์พิมเสน, 2520.

การสาร

ตรี อมาตยกุล. “ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย บทที่ 5 เศรษฐกิจและสังคม”. ทดลองงานประวัติศาสตร์ เอกสารใบงานครั้งที่ 8 (มกราคม 2517) : 74-86.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. “เครื่องปั้นดินเผาสังคโลก : อุตสาหกรรมของรัฐ”. ดำรง 1 (พฤษภาคม 2517) : 32-36.

“วิเคราะห์สังคโลกบริเวณอ่าวสัตหีบ”. ดำรง 1 (พฤษภาคม 2517) : 17-31.